

بررسی نظر دانشجویان ترم ۱۲ و بالاتر در مورد میزان انطباق دروس نظری با آموزش‌های کلینیکی و عوامل مرتبط با آن در واحد دندانپزشکی دانشگاه آزاد اسلامی در سال ۱۳۸۷

دکتر مسعود رضایی^۱ مهندس ناصر ولایی^۲ دکتر فرید درویشی^۳ دکتر نیره امینی^۴
دکتر افشین حراجی^۵ دکتر فرحناز حاجی فتاحی^۶

خلاصه:

سابقه و هدف: با توجه به نگرانی‌ها در مورد عدم انطباق آموزش‌های عملی با آموزش‌های نظری دروس و عوارض شناخته شده‌ی آن در کیفیت آموزش و عدم اطلاع از وضعیت آن در دانشگاه متبوع و به منظور تعیین نظر دانشجویان در مورد میزان انطباق آموزش‌های کلینیکی با دروس نظری و عوامل مرتبط با آن این تحقیق روی دانشجویان ترم ۱۲ و بالاتر واحد دندانپزشکی دانشگاه آزاد اسلامی در سال ۸۷ اجرا شد.

مواد و روش‌ها: تحقیق به روش cross sectional روی کلیه دانشجویان ترم ۱۲ و بالاتر انجام گرفت. تعداد دانشجویان در زمان بررسی ۱۴۴ نفر بودند که کلیه آنها مورد بررسی قرار گرفتند. از روی لیست به هنگام دانشجویان با مراجعه به آنها و کسب موافقت آنها برای همکاری با طرح نظر آنها در مورد میزان انطباق آموزش‌های کلینیکی با دروس نظری مورد بررسی قرار گرفت. درس‌هایی که در بخش‌های یازده گانه به صورت تئوری و عملی ارائه می‌شدند و فقط آخرین واحد عملی انتخاب شدند تعداد واحد عملی آنها ۱۵ واحد بود. و از دانشجو خواسته شد که آیا این سرفصلها را در آموزش عملی و آموزش نظری داشته اند یا خیر و نحوه آموزش هر یک را در چهار طیف کاملاً انطباق داشته، داشته، کمی داشته و نداشته انتخاب نمایند. عوامل مرتبط در این تحقیق شامل جنس، سن، تاهل، میزان علاقه به رشته، ترم تحصیلی، نمره علوم پایه، معدل کل دوره، اشتغال، نحوه زندگی (با یا بدون خانواده) و سطح سواد والدین بود. میزان انطباق نظر دانشجویان نسبت به آموزش نظری با عملی بوسیله ی آزمون اسپرمن تعیین گردید و نقش عوامل مرتبط با عدم انطباق با آزمون کای دومورد قضاوت آماری قرار گرفت.

یافته‌ها: تحقیق روی تعداد ۱۳۶ نفر (۹۴٫۴ درصد) دانشجویی واجد شرایط از ۱۴۴ نفر آنها انجام گرفت. میزان انطباق آموزش نظری با آموزش عملی از نظر دانشجویان در بخش‌های مختلف از حداقل ۹۷/۹۹ تا ۹۹/۹۹ بود که میزان همبستگی آندو عالی بوده و میزان عدم رضایت از کیفیت آموزش نظری بر مبنای کروکولوم ترم حد اکثر ۶۳ درصد در بخش تشخیص و حداقل ۱۰ درصد در بخش پروتز ثابت و عدم رضایت از کیفیت آموزش عملی حد اکثر ۷۸ درصد در بخش تشخیص و حد اقل ۱۰ درصد در بخش پروتز ثابت بود. دانشجویان شاغل و نیز دانشجویان دور از خانواده میزان عدم انطباق آموزش را بیشتر برآورد کردند. ($p < .001$)

نتیجه گیری: بنظر میرسد میزان انطباق آموزش‌های نظری و عملی از نظر دانشجویان نازل بوده و میزان همبستگی آنها عالی بود. اقدامات لازم برای مشکل مطروحه را مصراً درخواست و پیشنهاد مینماید.

کلیدواژه‌ها: کروکولوم آموزشی، انطباق آموزش نظری با عملی، آموزش نظری، آموزش عملی

وصول مقاله: ۸۸/۲/۱۹ اصلاح نهایی: ۸۸/۴/۱۶ پذیرش مقاله: ۸۸/۶/۱۵

مقدمه:

از همان روزهای اول مطرح باشد اما سوال این است که این مبانی آموزش نظری تا چه حد مطلوب آموزش عملی است^(۱). زیرا که اگر مطلوبیت نداشته باشد موجب افت تحصیلی و عدم موفقیت آموزش عملی و در نهایت کل سیستم آموزشی شده و بالاخره سلامت جامعه را زیر سوال میبرد^(۲).

یکی از بالاترین سوالها در اینجا این است که آیا واقعا از نظر دانشجویان دندانپزشکی محتوای آموزش دروس نظری اختصاصی

بطورکلی آموزش‌های عملی نیازمند دروس نظری هستند یعنی دروس نظری پیش نیاز دروس عملی اند بطوریکه تمامی دروس نظری دندانپزشکی نیز پیش نیاز دروس عملی اندو شالوده اصلی کارهای کلینیکی میباشند^(۱ تا ۴). منبعی پیدا نشد که بگوید اولین بار چه زمان مسئله پیش نیاز نظری برای آموزش عملی را مطرح شده است اما به نظر علمی و منطقی می‌آید که در هر آموزشی علی‌الاصول این مسئله

۱- دانشیار گروه آموزشی بیماری‌های دهان و تشخیص دانشگاه آزاد اسلامی - واحد دندانپزشکی

۲- عضو هیئت علمی مرکز تحقیقات تالاسمی دانشگاه علوم پزشکی مازندران

۳- دندانپزشک

۴- عضو هیئت علمی گروه آموزشی دندانپزشکی کودکان دانشگاه آزاد اسلامی - واحد دندانپزشکی

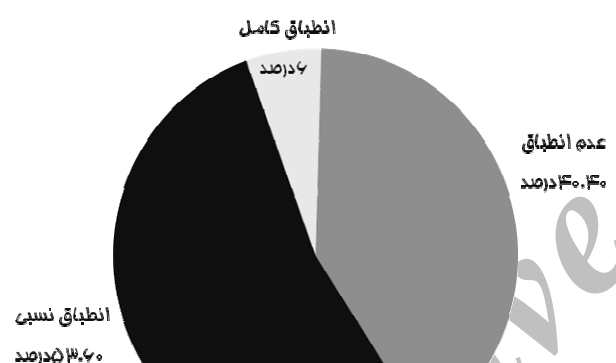
۵- استادیار گروه آموزشی جراحی دهان، فک و صورت دانشگاه آزاد اسلامی - واحد دندانپزشکی

۶- استادیار گروه آموزشی بیماریهای دهان و تشخیص دانشگاه آزاد اسلامی - واحد دندانپزشکی

از خانواده) و سطح سواد پدر و مادر (دانشگاهی، غیر دانشگاهی) بود و بصورت مصاحبه و تکمیل فرم اطلاعاتی مشخص شد. داده‌های فرم اطلاعاتی استخراج و طبقه بندی شد و میزان انطباق آموزشهای کلینیکی با دروس نظری از نظر دانشجویان با آزمون اسیر من تعیین شد و نقش عوامل مرتبط با عدم انطباق با آزمون آماری کای دو مورد قضاوت آماری قرار گرفت.

یافته‌ها:

در زمان بررسی تعداد ۱۴۴ نفر دانشجوی ترم ۱۲ و بالاتر وجود داشته که از آنها تعداد ۱۳۶ نفر (۹۴٫۴ درصد) دانشجوی واجد شرایط بررسی شدند. توزیع دانشجویان بر حسب نظر آنها نسبت به میزان انطباق آموزش نظری با آموزش عملی در نمودار ۱ ارائه گردیده و نشان میدهد که در ۶ درصد انطباق کامل داشته، ۵۳٫۶ درصد نسبی و در ۴۰٫۴ درصد عدم انطباق وجود داشت.

نمودار ۱: توزیع ۱۳۶ دانشجوی ترم ۱۲ و بالاتر بر حسب نظر آنها نسبت به انطباق آموزش عملی با نظری

توزیع دانشجویان بر حسب نظر آنان نسبت به انطباق آموزشهای عملی و نظر به تفکیک عوامل مرتبط با خصوصیات آنها در جدول ۱ ارائه گردید و نشان می‌دهد، دانشجویانی که عدم انطباق را گزارش کردند، در مواجهه بیشتری از نظر جنس، شاخص، معدل کل، نمره علوم پایه، علاقه به رشته، سطح سواد پدر در آنها نبوده است اما دانشجویانی که عدم انطباق آموزشهای نظری و عملی را اعلام کردند، بیشتر در مواجهه با زندگی با خانواده و اشتغال به دندانپزشکی بوده‌اند ($p < 0.05$) و حداقل ۲/۱ تا ۲/۷ برابر بیشتر در مواجهه با این عوامل بوده‌اند. ($O.R. = 2-2.7$)

چه اندازه منطبق بر آموزشهای کلینیکی است؟! چون پاسخ این سوال را لااقل در این دانشکده نداشتیم و گزارشی مبنی بر کیفیت نازل آموزشها وجود دارد و در یک تحقیق آمده است که "مطالب ناگفته علم دندانپزشکی وجود دارد" که باید تکمیل شود^(۵)، علیهذا بمنظور تعیین نظر دانشجویان نسبت به میزان انطباق آموزشهای کلینیکی با دروس نظری و عوامل مرتبط با آنها، این تحقیق روی دانشجویان ترم ۱۲ و بالاتر دانشگاه دندانپزشکی دانشگاه آزاد اسلامی انجام شد.

مواد و روش‌ها:

تحقیق با طراحی توصیفی انجام گرفت.

پس از تصویب پیشنهادیه تحقیق و تمهیدات لازم برای اجرای تحقیق از جمله تهیه لیست بهنگام دانشجویان واجد شرایط، کسب مجوزها و تکثیر فرم‌های اطلاعاتی، تحقیق به مرحله اجرا گذاشته شد.

در این تحقیق نمونه گیری نداشته، بلکه سرشماری انجام شد که نمونه‌ها شامل کلیه دانشجویان ترم دوازده و بالاتر رشته دندانپزشکی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران که تعداد کل آنها بر اساس لیست تهیه شده از آموزش ۱۴۴ نفر می‌باشد و نظر آنها نسبت به انطباق آموزشهای کلینیکی با دروس نظری مورد سنجش قرار گرفت که برای هر بخش به طور مجزا و برای هر شاخص در چهار طیف (likert) چهار گزینه کاملاً داشته، داشته، کمی داشته، نداشته مورد سنجش قرار گرفت؛ و از دانشجویان درخواست شد که یکی از گزینه‌های چهار گانه را برای هر یک از شاخص‌ها انتخاب کنند.

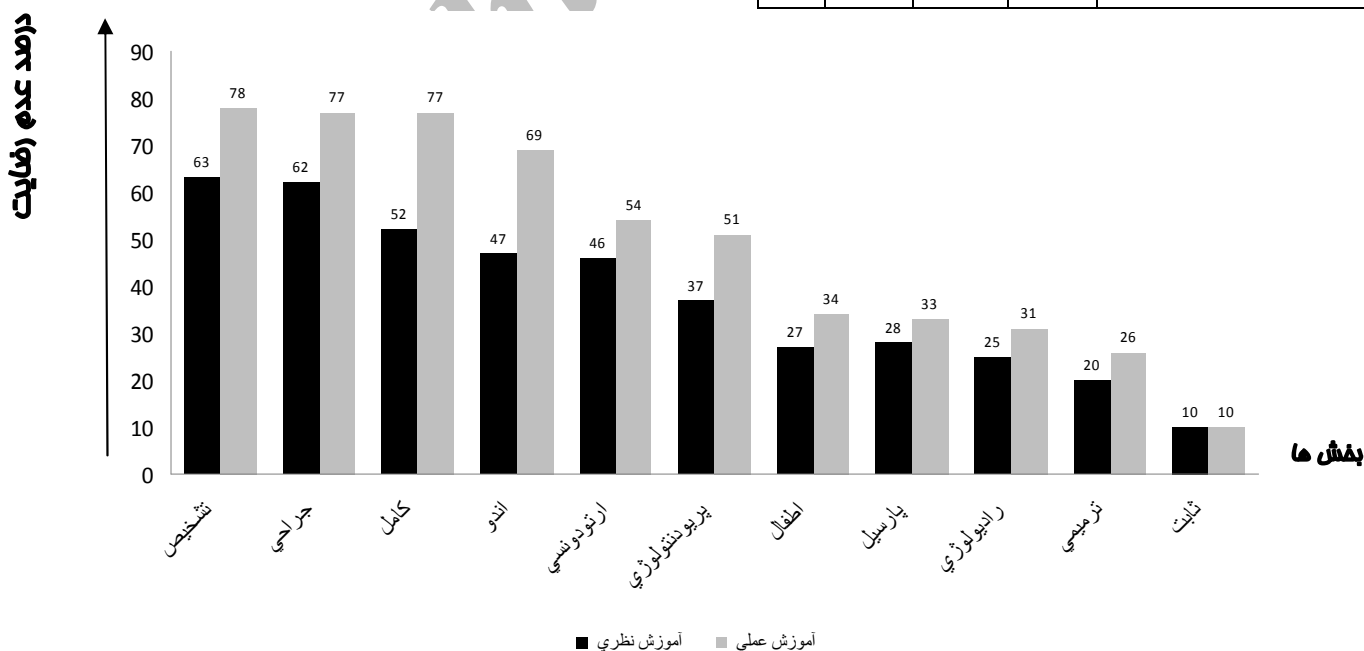
تعداد این شاخص‌ها برای تمامی بخشها ۵۴ عدد در دو قسمت عملی و نظری میباشد.

اگر پاسخ کاملاً داشته بود رتبه ۳، اگر پاسخ داشته بود رتبه ۲ اگر پاسخ کمی داشته بود رتبه ۱ و نداشته رتبه صفر گرفت، که در جمع، کل رتبه می‌توانست حداکثر ۳۲۴ و حداقل صفر باشد. در کل تعداد ۵۴ شاخص بود و حد اکثر امتیاز ۳۲۴ و حداقل صفر بود و اگر کمتر از ۵۰ درصد امتیاز را گرفتند بعنوان نظر منفی نسبت به انطباق آموزش نظری با عملی تلقی شد و اگر بین ۵۰ تا ۷۵ درصد اخذ شده بود بعنوان نظر متوسط و اگر بیشتر از ۷۵ درصد بود بعنوان نظر مثبت تلقی شد این طبقه بندی در داخل هر بخش و بهمین ترتیب محاسبه شد.

عوامل مرتبط در این تحقیق شامل سن جنس، وضعیت تاهل، معدل کل دوره تا این مرحله، نمره علوم پایه، ترم تحصیلی، علاقه به رشته، علاقه به بخش مربوطه، نحوه زندگی (با خانواده - دور

جدول ۱- توزیع دانشجویان بر حسب نظر آنان نسبت به میزان انطباق آموزشهای کلینیکی با دروس نظری به تفکیک عوامل مرتبط

عوامل مرتبط	داشته N1=۸۱	نداشته N2=۵۵	نتیجه آزمون	O.R
جنس - مرد ۳۹ - زن ۹۷	۲۷(۳۳)	۱۲(۲۲)	P<0.2	—
وضعیت تاهل - متاهل - مجرد ۶۰ (۷۴)	۲۱(۲۶)	۹(۱۷)	P<0.2	—
معدل کل دوره تا این مرحله: بیشتر از میانگین کمتر از میانگین	۴۰(۴۹)	۳۰(۵۵)	P<0.6	—
نمره علوم پایه بیشتر از میانگین کمتر از میانگین	۴۵(۵۶)	۳۳(۶۶)	P<0.8	—
علاقه به رشته - زیاد - متوسط و کم ۲۶ (۳۲)	۵۵(۶۸)	۳۲(۵۸)	P<0.3	—
اشتغال - دارد - ندارد ۴۹(۶۰)	۳۲(۴۰)	۱۱(۲۰)	P<0.02	2.6
نحوه زندگی - دور از خانواده - با خانواده ۶۱(۷۵)	۲۰(۲۵)	۶(۱۱)	P<0.05	2.7
اشتغال به دندانپزشکی: - ندارد - دارد ۲۵(۷۸)	۷(۲۲)	۴(۳۶)	P<0.08	2.1
سطح سواد پدر - غیر دانشگاهی - دانشگاهی ۶۲(۷۶)	۱۹(۲۴)	۷(۱۳)	P<0.2	—
سطح سواد مادر - دانشگاهی - غیر دانشگاهی ۳۱(۳۸)	۵۰(۶۲)	۳۲(۵۸)	P<0.9	—

نمودار شماره ۲ توزیع ۱۳۶ دانشجوی ترم ۱۲ و بالاتر بر حسب نظر آنها نسبت به کیفیت آموزش نظری و علمی به تفکیک بخشهای آموزشی (دانشجویان شاغل و نیز دانشجویان دور از خانواده میزان عدم انطباق آموزش را بیشتر برآورد کردند).

بحث:

تشخیص و جراحی و بهترین بخشهای ما ترمیمی و پروتز ثابت بود.

البته در اینجا قبلاً بخشهای مختلف با هم بررسی شده که میزان رضایت چگونه است و عموماً گزارش شده بود که بهترین بخش دانشکده اندو بدترین بخش کامل بودند^(۲).

شاید علت این بوده که در تحقیقات دیگران به طور کلی رضایت از آموزشهای بخشها به طور مثال اندو بوده است. در حالی که ما پرسیدیم که در بخش اندو شرکت در نمایش حداقل یک جراحی پری رادیولوژی وجود داشته؟! وقتی دانشجو ندیده جواب منفی داده و در واقع جواب اینجاست که احتمالاً آنچه در بخشها چه در بخش تئوری و عملی گفته می‌شود بر مبنای کروکولوم وزارت بهداشت نیست و به این خاطر یافته‌های ما بسیار متفاوت با یافته‌های دیگران است و این توجیه کننده اختلاف یافته‌های این تحقیق با گزارشات دیگران است.

و اساساً سوال این است که بخشها و مدرسین چه نظری و چه عملی کمتر از کروکولوم مصوب درس ارائه نمایند شاید از آن جنبه که تجربه مدرسین مربوطه قابل قبول باشد اما تداوم مسئله عدم هم‌نویسی و هماهنگی آموزشها را به دنبال دارد که عوارض شناخته شده ای دارد. شاید بهتر باشد که اگر استادان محترم، احساس تغییر کروکولوم را دارند بر مبنای آن پیشنهاد و این یک‌خواستی آموزش در کشور برقرار شود.

یکی از یافته‌های مهم و با ارزش این تحقیق این است که عوامل مرتبط با میزان انطباق، اشتغال دانشجویان اعم از دندانپزشکی و نیز دوری از خانواده بوده است که در تشخیص عدم انطباق بهتر قضاوت کرده و سایر عوامل از قبیل سطح سواد والدین، جنس دانشجو، وضعیت تاهل و حتی معدل کل آنها تا این مرحله و نمره علوم پایه و حتی علاقه به رشته نیز نقشی در تشخیص میزان عدم انطباق نداشته است.

بنظر می‌آید که مسئله مشکلات دوری دانشجو از خانواده و نیز اشتغال آنها هر دو انگیزه ای باشد برای دقت بیشتر دانشجو به محتوای آموزشی که انتظارات و دقت بیشتری داشته باشند.

و سایر شاخصها احتمالاً حتی پیشرفت تحصیلی آنها افتراق این انطباق آموزشی تئوری و عملی را نبینند.

و در یک جمع بندی به نظر می‌آید که اولاً کیفیت آموزش نظری و عملی نازل است و میزان انطباق کیفیت آموزش این دو کاملاً وجود دارد و با توجه به عوارض شناخته شده آنها اقدامات لازم برای کاهش مشکل مطورحه را پیشنهاد می‌نماید.

تحقیق نشان داد که از نظر دانشجویان مورد بررسی میزان انطباق کیفیت آموزش نظری با عملی خیلی خوب بوده است و در مورد همه شاخص‌های کروکولوم بخشها کیفیت آموزش عملی پایین تر از کیفیت آموزش نظری بوده است. در بررسی پیشینه تحقیق به مطالعه ای که نظر دانشجو را در مورد میزان انطباق کیفیت نظری با عملی را داشته باشند پیدا نشده و یا در دسترس قرار نگرفته است.

اما همان طور که می‌دانیم در مورد میزان رضایت از کیفیت آموزش نظری با آموزش عملی و حتی تفکیک بخشها در دانشگاهها و بویژه دانشگاه متبوع انجام گرفته است^(۳). اما مشکلی که در این تحقیق به آن توجه شده مسئله انطباق آنهاست و همان طور که گفته شده نشان داده است. که از نظر دانشجو کیفیت آموزش نظری نازل تر از آموزش عملی است و انطباق بین آنها وجود داشته است. آموزش عملی باید مبنای تئوریک و عملی و کلاسیک هر کروکولوم را مطرح نماید و این آمادگی را ایجاد نماید که در کار عملی این مبنای دیده و اجرا شود. بدیهی است که مبنای نظری بسیار با ارزش تر از کار عملی خواهد بود^(۵) آنچه که در دانشکده مهم است آموزش تئوریک قضیه است و گر نه اگر مبنای آموزش عملی باشد به نظر می‌آید که نیازی به آموزش نظری نداشته باشیم.

اگر مبنای علمی آموزش تئوری پایین باشد ما دیگر دندانپزشک نخواهیم بود و به مفهوم دندانساز تجربی خواهیم بود.

مثلاً در تشخیص SCC وقتی، از تجربیات علمی دنیا استفاده نکرده به یافته‌های فردی بسنده کنیم تشخیص عملی مشکل خواهد بود. و در واقع غیر ممکن است. و تداوم این مسئله موجب کاهش مهارتهای دندانپزشکان و کیفیت نازل خدمات دندانپزشکی برای بیماران و علاوه بر زیانهای اقتصادی و سلامت بیماران از نظر عاطفی و روحی برای فارغ التحصیلان غیرقابل جبران است و مسئله مهم تر این است که گزارش شده بود که میزان انطباق عالی میان آموزش عملی و نظری وجود داشت و این مسئله موضوع را تشدید می‌کند. و اینجاست که مصراً درخواست می‌شود اقدامات لازم برای ارتقای کیفیت آموزش نظری و بعد عملی آن انجام بگیرد تا از مشکل شناخته شده آن جلوگیری کند.

یکی از یافته‌های مهم این تحقیق آن بود که از نظر دانشجو کیفیت آموزش تئوری و عملی در بخشها بسیار متفاوت است و از نظر دانشجو ضعیف ترین کیفیت آموزش نظری و عملی در بخشهای

تقدیر و تشکر:

با تشکر فراوان از تمام دانشجویانی که در انجام این تحقیق مرا یاری کردند و با گذاشتن وقت و حوصله کافی و با درک اهمیت موضوع سوالات را پاسخ گفتند و همچنین با سپاس فراوان از شورای پژوهشی بخش تشخیص دانشگاه آزاد اسلامی - واحد دندانپزشکیو شورای پژوهشی واحد و همچنین معاونت محترم پژوهشی واحد جناب آقای دکتر افشین حراجی و علی الخصوص اساتید بسیار محترم و ارجمندم که بدون کمک و راهنماییهای ایشان انجام این کار به هیچ عنوان میسر نبود کمال تشکر را دارم.

Archive of SID

References:

۱. بصیری عباس، یادگاری داود، مرتضوی فتحیه، ولایی ناصر. ارزشیابی پروژه ارتقا کیفیت آموزشی و بهبود برنامه درسی با تأکید بر روشهای فعال در علوم پایه دانشکده پزشکی دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی نیم سال اول ۷۸-۱۳۷۷. پژوهنده: شماره ۴، پاییز ۱۳۸۰، صفحات ۳۱۱-۳۱۵.
۲. شیرافکن سعید، رضانی غلامحسین، ولایی ناصر. بررسی رضایتمندی و نظرات دانشجویان ترم آخر دندانپزشکی - واحد تهران - در مورد محتوای آموزشی در سال تحصیلی ۸۱-۸۲. پایان نامه دریافت درجه دکترا دندانپزشکی، دانشگاه آزاد اسلامی: سال ۱۳۸۲.
۳. میرفخرایی مهرداد، رضانی غلامحسین، ولایی ناصر. بررسی میزان تحقق اهداف برنامه آموزشی دانشکده دندانپزشکی دانشگاه آزاد اسلامی - واحد تهران - از دیدگاه فارغ التحصیلان پسر ۱۳۷۱-۸۱. پایان نامه دریافت درجه دکترا دندانپزشکی، دانشگاه آزاد اسلامی: سال ۱۳۸۲.
۴. نجف زاده ناتاشا، رضانی غلامحسین، ولایی ناصر. میزان تحقق اهداف برنامه آموزشی دانشگاه آزاد اسلامی - واحد دندانپزشکی - از دیدگاه فارغ التحصیلان دختر ۸۱-۱۳۷۱. پایان نامه دریافت درجه دکترا دندانپزشکی، دانشگاه آزاد اسلامی: سال ۱۳۸۲.
۵. شهبازی مقدم مهیار. معرفی " دوره پیشرفته دندانپزشکی عمومی " بر مبنای مطالعه تطبیقی از هدف و محتوای دوره آموزش دندانپزشکی عمومی، مجله تحقیق در علوم دندانپزشکی سال ۱۳۸۷: بهار و تابستان ۸۷، صفحه ۷۶ تا ۸۳.